

Södertörns högskola | Lärarutbildningen m. interkulturell profil 270 hp
Examensarbete 15 hp | Språk och litteratur för blivande svensklärare C
Vårterminen 2011

Identitetssökandet hos unga flickor i 2010 års barn- och ungdomslitteratur

Av: Catrin Tengvall
Handledare: Agneta Rehal-Johansson
Examinator: Sara Granath

Abstract

The picture of the girl in swedish novels of 2010

Picturing girls and their search for identity i swedish novels of 2010.

Spring: 2010

Author: Catrin Tengvall

Tutor: Agneta Rehal – Johansson

My ambition with his exam is to study how young girls are being depicted in swedish novels of 2010. I have analyzed how the identity and the search for identity are produced in these books. To be able to make my analysis of these books I have used Maria Nikolajeva's book *Barnbokens byggklossar*. From wich I have worked out a few questions that I have used my analysis in the portrayal of these girls. All the girls are between 12-14 years old and they all are struggeling to find out who and what they realy are.

To put my results and analysis in a bigger perspective i have compared them with earlier research of how girls have been depicted in novels through history.

Throughout history girl books have had the purpuse to bring up girls into being good girls. In the novels of 2010 we can see that girls now are being depicted differently. But one thing they all have in common is their search for identity and for finding who they realy are. They all are struggeling to trust who they realy are and to find the courage to stand up for themselvs and their identity.

Keywords: young gils, identity, search for identity, swedish adolescent novels.

Nyckelord: unga flickor, identitet, identitetssökande, svenska barn- och ungdomsböcker.

Förord

Att skriva examensarbete har varit ett äventyr från början till slut. Det har på många sätt varit givande och utvecklande. Det har på flera sätt varit en utmaning, både i tron på mig själv och på mitt tålamod. Jag har många gånger tvivlat på mig själv och min förmåga och inte minst tvivlat på tiden. Jag vill tacka min handledare Agneta Rehal – Johansson som under resans gång varit ett stort stöd i såväl lugna som kaotiska stunder. Jag vill även tacka Anna Herdy som för mig varit ett stort stöd genom att alltid finnas till hands med synpunkter och positiv uppmuntran.

Catrin Tengvall

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	4
1. INLEDNING OCH BAKGRUND	5
1.1 SYFTE.....	6
1.2 FRÅGESTÄLLNINGAR	6
2. PERSPEKTIV OCH TIDIGARE FORSKNING	7
2.1 TIDIGARE FORSKNING OM FLICKSKILDRINGAR	7
2.2 UNDERSÖKNINGSMATERIAL OCH URVAL.....	11
2.3 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER OCH BEGREPP	12
2.4 METOD.....	15
3. RESULTAT	17
3.1 HEDVIG	17
3.1.1 <i>Vem är Hedvig</i>	18
3.1.2 <i>Hedvigs dubbelliv</i>	19
3.2 HEJ VACKER	20
3.2.1 <i>Vem är Agnes</i>	21
3.2.2 <i>Agnes sökande efter bakgrund och identitet</i>	22
3.3 JAG FINNS	24
3.3.1 <i>Vem är Johanna</i>	24
3.3.2 <i>Johannas väg till att bryta sig loss</i>	25
3.4 ÖVERGRIPANDE DISKUSSION	27
4. AVSLUTANDE DISKUSSION OCH SLUTSATS	32
5. REFERENSER.....	35
5.1 TRYCKT LITTERATUR.....	35
5.2 ELEKTRONISKA KÄLLOR.....	36

1. INLEDNING OCH BAKGRUND

Att leva som tonåring idag med samhälle och medias krav och påtryckningar är en tuff utmaning. Som tonåring befinner man sig redan i ett identitetssökande där man försöker hitta sig själv och den man är. Idag flyttar många elever över till högstadiet redan i åk 6. Att börja högstadiet som 12 år gammal, yngst på skolan med många nya människor och miljöer. En helt ny värld väntar utanför dörren, men vilken dörr ska man välja? Vem är jag, vem vill jag vara och flera frågor och funderingar dyker upp. Att stå upp för den man är och våga stå emot de frestelser och påtryckningar som dyker är en svår utmaning.¹

Att genom litteraturen kunna söka identitet och bekräftelse kan vara ett stöd till att stå upp emot skola och kompisars påtryckningar. De är en möjlighet att hitta någon som de kan känna igen sig i eller se upp till. Maria Ulfgard kom 2002 ut med boken ”För att bli kvinna – och av lust”² där hon har gjort en studie kring tonårsflickors läsning. Hon har låtit undersöka flickor i 15-16 års ålder kring deras fritidsläsning. Ulfgard kan i sin studie konstatera att många av de flickor hon undersökt använder litteraturen för att söka identitet och bekräftelse.

Kursplanen för svenska i grundskolan lyfter fram skönlitteraturen som ett verktyg för att ”stärka elevernas identitet”.³ Att genom skönlitteratur ge eleverna möjlighet att hitta och stärka sina identiteter anser jag är ett bra sätt då eleverna inte enbart kan hitta ett personligt intresse utan även samtidigt öka sin läsvana och läsförståelse.

Min erfarenhet av svenskundervisningen i skolan visar på att man ofta läser ungdomsromaner i skolan. Jag har därför valt att studera svenska ungdomsböcker utgivna 2010 då de förhoppningsvis speglar de samhälle ungdomar lever i idag och på så sätt kan även kan hjälpa dem i deras identitetssökande.

¹ Frisé, Ann/ Hwang, Philip (Red.) (2006): *Ungdomar och identitet*. Bokförlaget Natur och kultur. Stockholm. s.14-15
Hwang, Philip/ Nilsson, Björn *Utvecklingspsykologi*. Bokförlaget Natur och kultur. Stockholm (2011)

² Ulfgard, Maria (2002). *För att bli kvinna - och av lust: en studie i tonårsflickors läsning*. Diss. Lund : Univ., 2002

³ Kursplan för svenska 2000

Genom litteraturen får unga tjejer en chans att söka och utforska sin identitet i en egen värld utanför media och samhällets påtryckningar. Den får en chans att själva i egen takt och på eget sätt utforska de möjligheter och alternativ som finns att välja mellan.

Men hur ser då litteraturens flickskildringar ut för tjejer i ca 12-14 års ålder? Hur framställs dessa flickor och deras identitetssökande i dagens barn- och ungdomsböcker?

1.1 Syfte

Mitt syfte med denna litteraturstudie är att undersöka hur unga tjejer framställs i barn- och ungdomsböcker för tidiga tonår som utgavs 2010. Syftet är att se hur identitet och identitetssökandet hos dessa unga tjejer framställs i dessa böcker samt se vad dessa tjejskildringar kan antas sända för budskap till unga tjejer idag.

1.2 Frågeställningar

Jag har i denna litteraturstudie valt fokusera på en frågeställning

- Hur framställs identitet och identitetssökandet hos unga tjejer barn- och ungdomsböcker med originalutgåva 2010?

2. PERSPEKTIV OCH TIDIGARE FORSKNING

2.1 Tidigare forskning om flickskildringar

Jag har valt att använda begreppet flickskildring då jag anser att det definierar och beskriver vad jag vill se på ett bra sätt. Med begreppet flickskildring menar jag ”den gestaltning som flickprotagonister får i såväl allmänlitteratur som i ungdoms- och flickböcker”⁴.

Forskningsläget kring flickskildringar skiljer sig beroende på vilka åldrar och utgångspunkter man valt att lägga fokus på. Många forskare har forskat kring flickskildringar i barn- och ungdomsböcker genom historien. Jag har valt att analysera barn- och ungdomsromanen för tidiga tonår med fokus på 12-14 åriga flickor.

Mary Örvig kom 1988 ut med boken *Flickboken och dess författare*. Örvig vill bredda synen på flickboken, den har många gånger blivit nedvärderad och till och med helt bortglömd hos kritiker genom åren.⁵ I boken beskriver hon flickbokens historia och utveckling, hon behandlar också synen på flickboken genom åren. Hon beskriver och diskuterar inte bara flickskildringarna i böckerna utan även böckernas olika syften och budskap genom åren. Örvig menar att flickboken redan från början varit nedvärderad och ansågs inte kunna jämföras med pojkboken, som alltid ansetts som självklar. I sin bok beskriver hon att miljön i flickboken alltid varit medelklass och sällan den så kallade arbetarklassen och att man tydligt lyft fram skillnaden mellan rika och fattiga. Böckernas syfte och budskap har nästan alltid varit att uppfostra och bilda unga kvinnor. Hon lyfter bland annat fram orden plikttröhet, hjälpsamhet och kärleksfullhet som typiska drag hos de kvinnliga karaktärerna i flickboken⁶.

⁴ Österlund, Maria (2005). *Förklädda flickor: könsöverskridning i 1980-talets svenska ungdomsroman*. Diss. Åbo : Åbo akademi, 2006 s.2

⁵ Örvig, Mary (1988). *Flickboken och dess författare: ur flickläsningens historia = The girls' story and its authors : girls' reading in historical perspective*. Hedemora: Gidlund s.11

⁶ Örvig, Mary (1988) s.11, 237

Även Boel Westin och Toijer Nilsson med flera har i antologin *Den svenska flickboken - om flickor för flickor* (1994) skrivit om den svenska flickboken genom åren. Toijer- Nilsson och Westin vill med denna bok lyfta fram flickboken, dess historia och utveckling.

Westin menar i kapitlet "Flickboken som genre" att flickböcker alltid har skrivits om och bekräftat det egna könet. Antologin är skriven ur ett kvinnligt perspektiv, där författarna lyfter fram flickboken samt påvisar de förtryck som förts mot flickboken.

Westin och Toijer- Nilsson menar att vi inte får glömma att flickboken genom åren har beskrivit den rådande tidens samhälle och värderingar. Vi får alltså inte glömma under vilka förutsättningar böckerna har skrivits och måste ta hänsyn till det rådande samhällets liv och värderingar. När vi vänder oss till 1900-talet kan vi tydligt se en utveckling i flickboken, tidigare har böckerna handlat om uppfostran och om att skapa fina flickor, nu handlar böckerna enligt Westin om arbete och studentliv, något som tidigare inte förekommit. Westin menar även att den kritik som riktats mot flickboken då den ansetts vara könideologiskt konservativ inte nödvändigtvis varit konstant och enbar utan att böckerna istället skildrar den verklighet och de villkor som har varit aktuella under sin tid.⁷

Ulla Lundqvist kom 1994 ut med boken *Tradition och förnyelse: svensk ungdomsbok från sextio- till nittio- talet*. Tonvikten ligger på en presentation av åttitalrealismen, något som hon saknar sedan tidigare och utgör ett stort behov. Hennes bok är tänkt att kunna användas som en handbok bland annat för svensklärare inom ämnet ungdomsromanen och dess historia. I boken tar Lundqvist upp fler olika författare som hon menar har haft en stor betydelse för ungdomsromanen på olika sätt efter 1980-talet. Lundqvist har i början av boken ett avsnitt och pojk- och flickboken. Bara genom att läsa hennes rubriker "Pojken och äventyren" och "Flickan, hemmet och känslorna" kan vi ana en bild av hur de olika böckerna har skildrats genom åren.⁸ Under 80-talet kan vi i ungdomslitteraturen se att flickan och flickskildringen så gott som var helt borta. De fick knappt någon plats alls inom litteraturen, medan unga pojkar lyftes fram och fick stor plats inom ungdomslitteraturen.

⁷ Westin, B. (1994). Flickboken som genre I Toijer-Nilsson, Ying, Westin, Boel & Boëthius, Ulf (red.) (1994). *Om flickor för flickor: den svenska flickboken*. Stockholm: Rabén & Sjögren

⁸ Lundqvist, Ulla (1994). *Tradition och förnyelse: svensk ungdomsbok från sextio- till nittio- talet*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Även Marika Andrae har behandlat ämnet flickboken och dess historia. Hon diskuterar i sin avhandling *Rött eller grönt? Flicka blir kvinna och pojke blir man i B. Wahlströms ungdomsböcker 1914-1944* som utgavs 2001, författarens hållning till den kvinnliga protagonisten. I boken analyserar hon B. Wahlströms ungdomsböcker, hon ifrågasätter varför serien är uppdelad i tjej- och killböcker. Hon analyserar och diskuterar kring skillnaderna och egenskaperna mellan karaktärerna i tjej- och killböckerna. Andrae konstaterar i sin undersökning att skillnaderna mellan karaktärerna och skillnaderna mellan karaktärernas syfte i boken skiljer sig åt mellan tjej- och killböcker. Bland annat så framställs killar som hjältar redan från början i killböcker medan tjejer utvecklas och växer fram i tjejböcker. Andrae menar att grunden till detta ligger i historien och den äldre traditionen, som sedan levt kvar och tydligt gett avtryck i böckerna. Även hon betonar att flickboken till en början var menad som ett verktyg till att fostra unga tjejer men att ungdomsromanens utveckling sedan dess har kommit långt och idag fyller fler olika syften.⁹

Ulfgard tar i den tidigare nämnda boken upp synen på flickboken genom åren med början i 1700-talets första decennier. Hon framhåller att de första flickböckerna som skrevs var utformad som rådgivningsböcker, detta för att ge flickor möjlighet och alternativ till god uppfostran. På 1800-talet började romanen breddas och det skrevs nu till en bredare och allmän publik. Tidigare var romanen riktad till de finare och läskunniga flickorna men blev nu allt mer bredare i sitt utbud. Ulfgard menar dock att föreställningen om att flickor läser flickböcker för att känna igen sig och söka bekräftelse inte helt stämmer, framför allt inte om vi ser bakåt i tiden. Ulfgard menar att då många av de flickböcker som funnits i Sverige varit exportvaror från bland annat Amerika och England så har inte miljön och förutsättningarna varit sådan att svenska flickor kunnat relatera till dem. Handlingen och miljön i de utländska romanerna har inte överensstämt med de svenska flickornas vardag. Hon påpekar dock att detta varit mer förkommande förr i tiden och att det idag inte nödvändigtvis ser ut på samma sätt.¹⁰

⁹ Andrae, Marika (2001). *Rött eller grönt?: flicka blir kvinna och pojke blir man i B. Wahlströms ungdomsböcker 1914-1944*. Diss. Uppsala : Univ., 2001 s.46-47, 111

¹⁰ Ulfgard, (2002) s.52-53

Kanadensiskan Lissa Paul kom 1998 ut med boken *Reading Otherways*. I boken lyfter hon fram feminismens inverkan på barn- och ungdomslitteraturen, hon menar att feminismen till viss del bidragit till barn- och ungdomslitteraturens utveckling. Den litteratur som skrivs idag är inte längre med syfte att bilda unga tjejer till god uppfostran och till att bli propra fina flickor utan är istället mer inriktade mot att hjälpa flickor att söka och finna sig själva.

Maria Österlund kom 2005 ut med boken *Förklädda flickor – Könsoverskridning i 1980-talets svenska ungdomsroman*.¹¹ I boken tar hon upp begreppen makt och kön och tittar på hur man som författare väljer att skildra flickor utan att underordna dem. Hon har i sin bok valt att använda sig av både den feministiska teorin och queerteorin

I sin studie undersöker Österlund hur flickskildringen av förklädda flickor framställs i ungdomsromaner på 1980-talet i Sverige. Hon jämför sedan hur dessa flickskildringar skiljer sig från 1970-talets. Österlund menar att den maskulinisering av flickor som pågick i ungdomsromanen på 1970-talet då man lät flickorna gestaltas som pojkar tog en annan form under 1980-talet. Under 1980-talet lät man nu flickor gestaltas i form av pojkar, Peter Pohls *Janne, min vän* är bara ett av flera exempel på detta. I *Janne, min vän* får vi följa en av huvudkaraktärerna Janne. Genom hela boken utspelar sig Janne för att vara kille. Han är på många sätt hemlighetsfull och hennes killkompisar har svårt att förstå sig på honom många gånger. Det är inte förens i slutet som Jannes kompis Krille och vi läsare förstår att Janne i själva verket är en tjej. Österlund menar att på grund av denna maskulinisering blev feminismen bortkopplad och åsidosatt under en period, hon menar att könsordningen blev rubbade tack vare denna maskulinisering och förklädnad av flickor.¹²

Mia Frack har i antologin *Barnlitteraturanalyser*¹³ studerat flickskildringen i Peter Pohls Anette-böcker. I kapitlet *Öronbedövad tystnad* analyserar Frack huvudkaraktären Anette och hur hon förhåller sig till faktorer som tystnad och sexualitet. Frack menar att en flicka gör sin röst hörd i form av talande eller tystnad. Oavsett tillvägagångssätt har hon möjlighet och makt att kunna röra om i genussystemet. Peter Pohls Anette väljer att sluta prata, hon gör de då hon behöver hjälp att bearbeta tidigare traumatiska händelser. När Anette väl vid enstaka tillfällen

¹¹ Österlund, Maria, (2005)

¹² Österlund, Maria, (2005) s.326

¹³ Frack, M. (2008) Öronbedövad tystnad. I Andersson, Maria & Druker, Elina (red.) *Barnlitteraturanalyser*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

väljer att tala blir omgivningen även då nervös då de inte vet hur de ska hantera situationen. Franck menar att Anettes beslutsamhet över att inte tala ger henne makt. Omgivningen kan inte påverka henne då hon väljer att inte prata eller svara på några frågor alls. Genom att behålla denna tystnad menar Frack att Anette får makt och kontroll.

Även sexualiteten i Anette-böckerna är något som Frack diskuterar. Hon menar att vi tydligt kan se begränsade uttrycksmöjligheter hos flickor, bland annat genom behandlingen av barns sexualitet. Franck citerar en situation ur *Alltid den där Anette* när tjejerna tvingas duscha tillsammans med killarna i skolan. Detta då lärarna anser att nakenhet är något helt naturligt. Flickorna försöker fly denna situation genom olika försök och metoder men ingen vill förstå sig på dem. Frack menar att man kan se ett tydligt sammanhang mellan samtliga Anette-böcker, framför allt vad gällande flickornas utsatthet. Hon menar att det tydligt påvisas att olika institutioner i samhället och pojkar har en övergripande roll i förhållandet till flickor. Uppbyggnaden av sexualiteten i Anette-böckerna menar Frack bidrar till att avslöja flickornas tystnad. Hon menar att flickskildringen av den tigande flickan i Anette-böckerna går att ses som starkt provocerande mer än den talande. Detta då den tigande flickan visar på kontroll och makt.¹⁴ Francks studie visar att flickor ofta blir utsatta i litteraturen, att de blir underkastade män och samhälle. De befinner sig i en situation där de kan göra sig hörda och skapa makt oavsett om det använder den hörda rösten där de står upp för sig själva och säger ifrån eller väljer att tiga och på så sätt visar sin ståndpunkt.

2.2 Undersökningsmaterial och urval

Jag har i min studie valt att analysera hur flickor i unga tonåren framstår i svenska ungdomsböcker som utgavs 2010. Jag har valt att koncentrera mitt material till barn- och ungdomsböcker i denna ålder där flickor i ca 12-14 år har en central roll i form av huvudperson. Anledningen till att jag valt att analysera barn- och ungdomsböcker med svensk originalutgåva 2010 är då jag anser att mycket av den litteratur som läses och används i skolan idag inte passar in i det samhälle och värld vi lever i idag.

Med hjälp av Svenska barnboksinstitutet och deras utställning över barn- och ungdomsböcker 2010 gjorde jag en sökning på böcker med svensk originalutgåva 2010 och flickor som sökord, då fick jag fram 131 träffar. Efter denna sökning undersökte jag det material som jag

¹⁴ Franck, M (2008) Öronbedövad tystnad I Andersson, Maria & Druker, Elina (red.) (2008). *Barnlitteraturanalyser*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur s.149-160.

fick fram då jag ville ha böcker där huvudpersonen var i ålder mellan 12-14 år och ett tema i böckerna som handlade om identitet och identitetssökande. Det visade sig då att det under året kommit ut tre böcker, *Hedvig* av Annelis Johansson, *Jag finns* av Maja- Maria Martinsson och *Hej Vacker* av Ann-Helén Laestadius.

De böcker som jag inte valde att ha med i min undersökning blev bortvalda av flera olika anledningar. Vissa böcker handlade mer om kärlek mellan två individer än kärleken och sökandet till och efter sig själv. Andra böcker som dök upp i min sökning som jag valde att inte ta med berodde även på ålder på huvudpersoner. Detta då jag anser att många ungdomar vill kunna känna igen sig i litteraturen för att kunna ta den till sig.

2.3 Teoretiska utgångspunkter och begrepp

En stor teoretiker inom läsning och lästeorier är Joseph A Appleyard. Appleyard kom 1994 ut med boken *Becoming a reader: the experience of fiction from childhood to adulthood*¹⁵. I boken menar han att barn från 12 år och uppåt använder litteraturen för att söka och bekräfta sin identitet. Från 12 år och neråt menar han på att man kan kategorisera läsning i olika åldersfack. Han skiljer läsningens syfte mellan barn, ungdomar och vuxna. Ungdomar och deras mening med läsning menar han på är av tänkande variant medan vuxna mer är pragmatiker. Appleyard menar i sin teori att ungdomar använder litteraturen för att söka och bekräfta identitet, han tar dock inte upp hur de går tillväga för att göra det. Hans teori kring läsning är utvecklingspsykologiskt inriktad till skillnad från många andra teoretiker inom ämnet som till exempel McCormick, Thomson, Langer med flera. Hans teorier om läsning har både hyllats och kritiserats av flera forskare. Många forskare menar att hans teori kring läsande är normerande och därför inte helt användbar och pålitlig. Detta innebär dock inte att hans teori inte är av vikt. I min analys av barn- och ungdomsböcker har jag valt att fokusera på flickskildringar och hur identitet och identitetssökandet framhålls hos dessa flickskildringar. Begreppet identitet är ett begrepp med flera innebörder och avseenden. I stort kan man förklara begreppet identitet som den man känns igen genom oavsett tid, plats och rum både i nutid och i dåtid. Med begreppet identitet menar jag i denna undersökning den

¹⁵ Appleyard, Joseph A. (1994). *Becoming a reader: the experience of fiction from childhood to adulthood*. Cambridge: Cambridge University Press

självbild som den egna individen har eller de drag och egenskaper som man utifrån tillskriver individen i fråga.¹⁶

Utvecklingspsykologen Erik Homburger Erikson är en central teoretiker inom identitet och utveckling. Det viktiga i Eriksons identitetsbegrepp är individens bestående känsla av att vara en och samma person livet ut. Samhälle, familj, kön är enligt Erikson avgörande faktorer för individen och dens identitetsskapande. Genom samhälle och familj påverkas och influeras vi, våra värderingar och normer. Identitet är något som skapas och påverkas i takt med att individen utvecklas. Erikson menar att om man som individ har en säker och trygg identitet kan man behålla känslan av att vara sig själv och den samma trots livsförändringar så som bland annat relationer och familj. Erikson menar att identitet och identitetsskapande är en process som pågår under hela livet. Vi går igenom olika perioder i livet där vi möter både kriser och lyckliga stunder, dessa perioder och möten i livet tvingar oss att ta beslut för att kunna komma vidare i livet. Genom att möta dessa situationer i livet och tvingas ta beslut och hitta problemlösningar utvecklas vi som individer. Genom att ta dessa beslut kan vi stärkas som individer, känna självständighet och tillit till sig själv. När det kommer till identitetsutveckling och identitetssökande bland tonåringar menar Erikson att man behöver få pröva sig fram för att hitta den man är, få utrymme för att pröva olika vägar för att nå fram.¹⁷ Även teoretikern James Marcia håller med Erikson i många delar av sin teori. Även han menar att stora delar av identitetssökandet sker i tonåren och att de behöver få utrymme och tid för att utforska de alternativ och möjligheter som finns.¹⁸ Även om utvecklingspsykologin på senare har kommit att kritiserats då den inte anses ta hänsyn till hur samhälleliga förändringar påverkar konstruerandet av identitet så har utvecklingspsykologin haft en avgörande roll för hur vi ser på den egna individens identitetsskapande genom åren.

¹⁶Lundin, Robert (2003). *Identitet och beslutsfattande: konstitution, relation och kreation*. Diss. Stockholm : Univ.,2003 S.30

¹⁷ Frisé, Ann/ Hwang, Philip (Red.) (2006) s.11-12

¹⁸ Frisé, Ann/ Hwang, Philip (Red.) (2006) s.13

Till skillnad från Erikson som tror på identiteten som en känsla där man är samma person livet ut ser Anthony Giddens och Thomas Ziehe identitet och identitetsskapandet som en social konstruktion. De ser identitetsskapandet som en konstant pågående process som påverkas av såväl sociala som kulturella faktorer. Vi lever idag i ett samhälle där valen och möjligheterna inte längre är begränsade. Vi har en arbetsmarknad som inte längre är begränsade till den ort eller land vi lever i, vi har ett samhälle med blandade kulturer och religioner. Ziehe menar att dessa nutida förhållanden har gjort att de gamla traditionerna skalats bort. Detta i sin tur leder till att dagens ungdomar på grund av samhällets utveckling är befriade från traditionens tvång men samtidigt sidan ställs inför mer personliga val och värderingar. Denna nya fria väg skapar många möjligheter samtidigt som det sätter större press på den enskilda individen och kan skapa både vilshenhet och ångest inför ens identitet och identitetssökande.¹⁹

Att det finns skillnader mellan dessa teorier råder det ingen tvekan om, det innebär dock inte att de motsäger sig varandra. Det finns även likheter mellan dessa teorier, både ser identitetsskapandet som en process, även om processens storhet och bakomliggande faktorer skiljer sig åt.

¹⁹ Frisé, Ann/ Hwang, Philip (Red.) (2006) s.14-15

Sernhede, Ove (1996). *Ungdomskulturen och de andra: sex essäer om ungdom, identitet och modernitet*. Göteborg: Daidalos s 131-146

2.4 Metod

Min metod kan beskrivas som en kvalitativ innehållsanalys.²⁰ Den analysmodell jag arbetat fram för att kunna analysera dessa tre barn- och ungdomsböcker är utformad efter några specifika teman. De teman jag valt att fokusera på är huvudpersonens yttre förhållanden och situation, huvudpersonens identitet och identitetssökande, vad hon har för bild av sig själv, samt vad man kan anta att texten säga till sina läsare. Utifrån dessa utgångspunkter har jag sedan framställt en frågemodell till varje utgångspunkt. Frågeställningarna är delvis utformade med hjälp av Maria Nikolajevas bok *Barnbokens byggklossar* som är en känd bok inom analyser av barn- och ungdomsböcker.²¹

Allmänna frågor

- Hur ser hon ut?
- Hur gammal är hon?
- Vad har hon för egenskaper?
- Hur ser familjesituation ut?
- Vad bor hon i för typ av miljö?
- Vad tillhör hon för klass, hur ser det ut ekonomiskt för henne och hennes familj?
- Vad har hon för intressen?
- Hur ser intresset för och relationen till killar ut?
- Hur betar hon sig mot vänner och i skolan?
- Vilka svårigheter och val ställs hon inför?
- Vilka typer av konflikter möter hon?

Hur ser huvudpersonen på sig själv?

- Hur ser hon på sin kropp och sitt utseende?
- Hur ser hon på den hon är och de egenskaper hon besitter?

²⁰ Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) (2005). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 2., [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur s.44

²¹ Nikolajeva, Maria (2004). *Barnbokens byggklossar*. Andra upplagan, Lund: Studentlitteratur

För att kunna beskriva karaktärerna i barn- och ungdomsböckerna presenterar Nikolajeva begreppen *platta och runda, statiska och dynamiska karaktärer*.

Med begreppet platta karaktärer menar Nikolajeva karaktärer som har en egenskap som till exempel ond eller god. Karaktärens handlingar är ofta lätta att förutspå är ofta på samma sätt boken igenom. Med runda karaktärer menar Nikolajeva motsatsen. Här har vi istället en karaktär som besitter flera olika egenskaper och är svår att förutse. Precis som med runda- och platta karaktären är även statiska och dynamiska karaktärer motsatsen till varandra. En karaktär som är statisk förändras inte under boken och tidens gång utan är på samma sätt och besitter samma egenskaper under hela boken. En dynamisk person och andra sidan förändras under tidens gång. En dynamisk person kan antingen förändras etiskt eller kronologisk. Med kronologisk förändring menar Nikolajeva på karaktärens ålder, för att detta ska kunna inträffa behöver dock handlingen utspela sig under en längre period. Med etisk förändring menar Nikolajeva en karaktär som under bokens gång tvingar ta ett moraliskt eller etiskt val.²²

Anledningen till att jag valt att titta på dessa olika karaktärsdrag är då jag vill se huruvida karaktärerna i mitt material skiljer sig åt eller inte. Är det så att karaktärerna i böckerna har samma karaktärsdrag kan de sända ett budskap om att man ska vara på ett specifikt sätt. Om karaktärsdragen istället skiljer sig åt kan vi anta ett budskap om att det är okej att vara på olika sätt och att man inte behöver vara på ett specifikt sätt.

²² Nikolajeva, Maria (2004) S.109-110.

3. RESULTAT

Det som står i fokus i min analys är den kvinnliga huvudpersonens identitet och identitetssökande, vilken bild hon har av sig själv samt vad man kan anta att texten vill förmedla för budskap. Jag kommer först att behandla var och en av böckerna för sig. Varje bok består av tre delar, i den första delen beskriver jag vem huvudkaraktären är och sociala förhållanden kring henne, i andra delen har varje bok ett enskilt tema utifrån bokens handling och i tredje delen diskuterar jag vad texten kan tänkas sända för budskap. Sedan följer en diskussionsdel där jag har en genomsam övergripande diskussion kring samtliga tre böcker.

3.1 Hedvig

Hedvid av Annelis Johansson är en bok om Hedvig. Boken tar avstamp den dag då Hedvig plötsligt dyker upp i den nya skolan och klassen, i boken får vi följa Hedvig och hennes liv. Hedvig ser livet i den nya skolan och klassen som en chans till en nystart i livet. Hon kan börja om på nytt och ingen behöver få veta om hennes bakgrund och familj. Hedvig ljuger konstant och detta ställer med tiden till vissa problem, hon är rädd för att sanningen ska komma fram, hon är rädd för vad andra ska tycka om hennes riktiga jag och bakgrund. Hedvig möter sin nya klasskamrat Elna och deras vänskap kommer att förändra varandras liv. Med tiden kan vi se en sakta förändring i Hedvig och hennes trygghet i sig själv och andra människor.

Boken berättas av en tredjeperson och det är Hedvig som är fokaliserad. Det är genom berättaren som vi får veta vad Hedvig tänker och känner.

Hedvig handlar om vänskap och kärlek, inte bara kärlek till andra utan kärleken och tron på sig själv. Den handlar om att kunna stärka varandra och ge varandra tron på sig själv, om att våga vara den man är och inte skämmas för sin bakgrund och sitt ursprung.

3.1.1 Vem är Hedvig

Hedvig är en 13-årig tjej som vi för första gången får möta när hon träder in i den nya skolan och nya klassen. Varken fröken eller klassen visste om att Hedvig skulle börja i den nya klassen. Allt är nytt för Hedvig, ny stad, ny skola och nya möjligheter. Vi får veta att Hedvigs familj består av Hedvig, mamma och lillebror. Hedvig får ta hand om och ta mycket ansvar över sin lillebror då mamma i familjen inte mår så bra. Hedvigs mamma lider bland annat av depression och hon kan svänga väldigt mycket i humör och temperament. Vi får inte veta något om Hedvigs pappa. Hedvig pratar inget om honom heller varken med sin familj eller med sina vänner. Hedvig och hennes familj har precis flyttat till den nya staden. Vi får inte veta så mycket om vart dem har flyttat mer än att de har flyttat till ett stort lägenhetshus.

Huset ser ut som en stor villa och består av några få lägenheter, Hedvig och hennes familj har flyttat till lägenheten högst upp i huset. Från Hedvigs tidigare liv och bakgrund får vi inte veta så mycket, hon ljuger för sina vänner om hennes nuvarande och tidigare liv så det verkar inte vara något som hon vill prata om. Vi får inte heller veta om Hedvig har några intressen. Hon utövar ingen sport eller idrottar inte av något slag. Mycket av Hedvigs lediga tid går åt till att hjälpa mamma i hemmet och ta hand om sin lillebror. Hedvig har ingen tid att lägga på något intresse även om hon skulle vilja. När det kommer till killar visar inte Hedvig något större intresse. Författaren har försökt ge Hedvig egenskaper som karaktäriserar klassens kaxiga tjej. I klassen är Hedvig den som står upp emot killarna och säger ifrån. Alla de killar som de andra tjejerna i klassen ser upp till tycker Hedvig inte om.

Hedvig vill inte att någon ska få veta hur hennes liv egentligen är och hur hennes familjsituation ser ut. Utåt sett mot skola och vänner utger sig Hedvig för att vara någon helt annan än den hon är. Hon ljuger om sin mamma och hennes jobb, hon ljuger om sin bakgrund och hittar ständigt på lögn för att bortklara olika händelser.

Den bilden vi får av Hedvig är att hon är en rund och dynamisk karaktär. Hedvig har flera olika egenskaper och sidor. Inåt är hon en ledsen osäker tjej medan hon utåt utger sig för att vara en självsäker tjej som har allt man någonsin kunnat önska. Det faktum att Hedvig skäms över sin bakgrund och familjsituation styr henne till att utge sig för att vara någon hon innerst inne inte är. Hon utger sig för att inte vara rädd för att stå för den hon är, hon står emot gruppsyck, hon står för sina åsikter även om de skiljer sig helt från resten andras. Hedvig tvingas till flera etiska och moraliska val under bokens gång. Mer och mer

visar hon sitt riktiga jag, och vågar släppa in andra människor i hennes riktiga liv och vardag. Detta anser jag tyder på att Hedvig är en etiskt dynamisk karaktär.

Sammanfattningsvis kan sägas att bilden vi får av Hedvig är att hon ser sig själv som en otillräcklig person, detta kan vi se då hon väljer att ljuga om sin bakgrund och familj. Hon vågar inte visa vem hon egentligen är, en helt vanlig tjej, precis som vilken annan tonåring som helst. Hon önskar att hennes liv såg annorlunda ut.

3.1.2 Hedvigs dubbelliv

Hedvig är två personer, en person utåt mot familj och vänner och en annan person i sig själv. Det vi får veta är att Hedvig i sig själv är en ledsen och orolig person som bara vill att hennes mamma ska må bra och att hennes liv och vardag vore precis som alla andras. Hon är konstant orolig för sin mamma och hennes psykiska tillstånd. Varje dag innan hon går innanför dörren står hon och smyglyssnar för att ta reda på vilket humör hennes mamma är på. Är mamma på bra humör kan Hedvig lugnt gå in men om hennes mamma har fått ett utbrott så vet Hedvig vad som väntar. Läsaren kan ana att Hedvig inte vill att någon ska få veta hur hennes liv egentligen är och hur hennes familjesituation ser ut. Utåt sett mot skola och vänner utger sig Hedvig för att vara någon helt annan än den hon är, hon ljuger om sin mamma och hennes jobb, hon ljuger om sin bakgrund och hittar ständigt på lögner för att bortförklara olika händelser. Bland annat så förklarar hon för sin kompis Elna att hon inte kan ge ut sitt hemtelefonnummer då hennes mamma är en världsberömd författare men egentligen så vill hon inte ge ut de då hon är rädd att hennes riktiga liv ska komma fram ifall någon annan kanske råkar svara när det ringer. I skolan påstår hon att hon har familj över hela världen, både från bland annat USA och Brasilien. Hon ljuger om att hon och hennes familj bott över hela världen, hon ljuger om sin mamma och hennes yrke. Hedvig vill vara någon som de andra tycker om, någon som hon inte behöver skämmas över.

- Vad vill texten säga och vad säger den mer?

Den bild vi får av Hedvigs beteende och handlande anspelar på att allt löser sig med tiden. Var dig själv, stå för den du är och dina åsikter, är det budskap texten vill förmedla till läsaren. Ingen ska få trycka ner en, det är inte ok. Detta budskap kan vi se då Hedvig väljer att gå sin egen väg i skolan, hon följer inte strömmen och trycket från klasskompisar, utan står för sina åsikter och säger ifrån när hon anser att det behövs.

Vi får veta att Hedvig tvingas ta flera etiska och moraliska val under bokens gång. Mer och mer visar hon sitt riktiga jag, och vågar släppa in andra människor i hennes riktiga liv och vardag.

Vi kan se hur boken försöker skildra delar av dagens samhälle och inre konflikter som unga tjejer idag kan känna. I dag finns det påtryckningar i samhället om att vi ska vara och agera på ett speciellt sätt. I boken får vi dock bekräftat att det är okej att vara den vi är och som vi är. Detta kan ge stöd till unga tjejer idag till att våga stå upp och vara stolta för dem de är.

3.2 Hej Vacker

Hej Vacker av Ann-Helén Laestadius handlar om Agnes, 14 år. Agnes ska tillbringa sex veckor av sitt sommarlov uppe hos mormor och morfar i Kiruna. I Kiruna finns Andreas, Agnes har längtat efter honom konstant sedan förra sommaren, men det är inte bara Andreas som lockar. Agnes ska även upp till mormor och morfar för att upptäcka sitt samiska arv och dess kultur. Men sommaren i Kiruna blir inte som Agnes hade hoppats på. Agnes försöker lära sig samiska och vill bli en av dem, men hon förblir ”Stockholmaren”. Det faktum att Agnes bara är halvsame ställer till problem för henne. Delar av lokalbefolkningen har svårt att acceptera Agnes som same, däribland Andreas mamma. Relationen mellan henne och Andreas verkar inte bli som Agnes hade hoppats på och hennes önskan att få vara och leva som same stöter på fler komplikationer än Agnes kunde ana. Boken är berättad ut tredjeperson, i detta fall är det Agnes som är fokaliserad och det är genom berättaren som vi får veta vad Agnes tänker och känner.

Hej Vacker handlar om att hitta sin identitet och sitt inre jag. Den man vill vara kanske inte alltid är den man faktiskt är, vägen fram till svaret är svår och svaret blir kanske inte alltid blir som man hade hoppats på.

3.2.1 Vem är Agnes

Bilden vi får av Agnes är att hon är en ung, glad 14-årig tjej. Vi får veta att hon bor och går i skolan i Solna utanför Stockholm. Hon har bästa kompisen Jenny, de gör allt tillsammans. Agnes är halvsame. Agnes vill tillbringa sitt sommarlov uppe hos mormor och morfar i Kiruna för att få lära sig mer av den samiska kulturen.

Agnes mamma flyttade ner från Kiruna till Stockholm som ung och Agnes har inte fått ta del av den samiska kulturen så mycket. Agnes mamma jobbar som journalist och är mycket runt om i världen och jobbar. Hon har svårt att förstå och acceptera Agnes längtan efter sin samiska bakgrund och dess kultur.

Agnes pappa däremot får vi inte veta vad han jobbar med men han är den som stödjer Agnes i hennes längtan efter sin bakgrund. Författaren har försökt ge honom de egenskaper som en stödjande och uppmuntrande pappa kan ha. Han tycker att Agnes ska åka upp till mormor och morfar i Kiruna för att utforska och uppleva livet som same under sommarlovet.

Det är tydligt i boken att Agnes är nyfiken på allt som har med hennes samiska bakgrund att göra, hon vill lära sig språket, kulturen, gå runt i kolt och samiska kläder. Det är dock inte bara den samiska kulturen som lockar Agnes tillbaka till Kiruna. Där uppe finns nämligen även Andreas. Agnes och Andreas träffades förra sommaren när Agnes var uppe och hälsade på, sedan dess har de fortsatt ha kontakt och Agnes längtar nu tills hon ska få träffa honom igen.

Vi får en bild av Agnes som en platt och dynamisk karaktär. Hennes egenskaper och personlighet förändras inte under bokens gång. Det är tydligt i boken att hon förblir den nyfikna och glada Agnes boken igenom och på så sätt hamnar inom kategorin platt karaktär. Hennes val av bakgrund, då hon genom boken kan antas mer och mer anamma den samiska kulturen och traditionen samt bestämmer sig för att vara stolt för den hon är och inte skämmas varken för sin samiska eller stockholmska bakgrund gör henne till en dynamisk karaktär. Bilden vi får av Agnes är att hon befinner sig mitt i ett identitetssökande, hon vet inte riktigt vem hon är eller vem hon ska vara. Är hon Agnes från Solna eller Agnes same? Detta identitetssökande får vi bevis för då Agnes ger sig iväg till mormor och morfar för att

upptäcka mer av livet som same. Vi får följa henne i sitt sökande. Det är tydligt i boken att vara både stockholmare och same är inte lätt för Agnes, vem är hon egentligen? Vi kan anta att Agnes ser sig själv mer och mer som en same och blir stolt över sin bakgrund och sitt kulturarv då hon i slutet av boken glatt och stolt går runt i sina nya samiska kläder.

3.2.2 Agnes sökande efter bakgrund och identitet

Författaren har gett Agnes egenskaperna av en nyfiken och självständig tjej. Hon är fast bestämd att få lära sig mer om sin samiska bakgrund oavsett vad hennes mamma och andra tycker om saken. Trots mammas misstycke är Agnes fast bestämd över att åka upp till mormor och morfar över sommarlovet. Genom att åka upp till mormor och morfar får Agnes en chans att upptäcka och utforska samelivet på nära håll. Hon får äta samiska traditionell mat, uppleva kulturella aspekter och får en chans att öva på sin samiska. Det är dock inte bara den samiska kulturen som lockar Agnes att åka upp till mormor och morfar, utan där finns även Andreas. Agnes träffade Andreas redan förra sommarn och har sedan dess längtat efter att få träffa honom igen.

Väl uppe hos mormor och morfar får vi veta att Agnes känner sig som hemma, hon trivs med kulturen och med människorna. Hon är glad över att få leva som sin släkt och som alla andra samer. Allt känns bra, hon känner sig som en av dem. Mottagandet från de andra samerna är dock lika positivt som Agnes har hoppats på. Hon blir kallad ”stockholmare”, något som hon inte alls uppskattar. Hon vill vara en av dem, men faktum är att hon bara är halvsame, då hennes pappa är från Stockholm. Under en fotbollsturnering får Agnes chansen att visa vem hon är och förhoppningsvis förtjäna respekt från invånarna. Agnes gör flera mål och spelar en bra match, alla är nöjda med hennes insats men hon blir fortfarande kallad ”stockholmare”. Läsaren kan ana att Agnes vill vara en av dem men det visar sig vara svårare än hon trott. Även Henriks mamma har svårt att acceptera Agnes, hon har svårt att acceptera att hennes son träffar en tjej som inte är riktig same. Detta ställer till problem för Agnes och för hennes relation till Henrik. Det får henne att börja fundera över vem och vad hon egentligen är. Att kombinera livet i Solna med skola och kompisar med livet som same är inte så lätt. Agnes bästa kompis Jenny frågar en dag innan sommarlovet om hon kan få komma upp och hälsa på Agnes under sommarlovet när hon är hos mormor och morfar. Vad ska Jenny säga om hennes liv som same, vad kommer hon tycka? Agnes ställs nu inför en nervös situation. För första gången antyds nu att Agnes börjar tvivla på sin bakgrund och kultur. Läsaren får en bild

av Agnes som nervös och osäker men när sommarlovet väl är i full fart kommer Jenny upp och hälsar på. Hon visar Jenny runt och låter henne testa på den samiska kulturen.

Det faktum att Agnes introducerar Jenny för alla sina nya vänner hon har fått där uppe tyder på att Agnes nu är stolt över att kunna visa Jenny sin bakgrund och sina rötter.

Bilden vi får av Agnes är att hon söker sin identitet och bakgrund, vem är hon? vart kommer hon ifrån? Bilden vi får av Agnes är att hon står upp för sig själv och den hon är och är stolt över sitt samiska påbrå.

- **Vad vill texten säga och vad säger den mer?**

Textens budskap är att man ska tro på sig själv, att våga vara den man är och inte skämmas för sin bakgrund och vart man kommer ifrån. Detta kan vi se genom Agnes starka nyfikenhet för hennes rötter och samernas kultur. Hon trotsar familj och vänner och åker trots motstånd upp till mormor och morfar för att utforska och upptäcka livet som same. Vi kan se hur boken försöker skildra delar av dagens samhälle och inre konflikter som unga tjejer idag kan känna. Agnes är nyfikenhet på sin samiska bakgrund och söker efter identitet. Hon trotsar storstaden och dess ideal och vågar stå för den hon är och vart hon kommer ifrån. Hon vågar vara sig själv och är stolt över vart hon kommer ifrån.

3.3 Jag finns

Jag finns av Maja-Maria Martinsson är en bok om 14-åriga Johanna och hennes liv. Johannas högsta dröm är att få vara som vilken 14-åring som helst, ett liv med kompisar, familj, ett liv med problem och lycka som alla andra. Johannas liv ser inte ut så, Johanna blir mobbad i skolan, framför allt av två killar i skolan, alla vet om det men det finns ingenting någon kan göra. Hemma är heller ingen idyll för Johanna, hennes mamma mår inget bra och har ingen förståelse för Johanna. Vi får följa Johanna när hon gör flera försök till att få omvärlden att förstå hur hon egentligen mår. Johanna börjar mer och mer ge upp hoppet om ett bättre liv men en dag vänder det, Johanna bryter sig loss står äntligen upp för sig själv och för sin existens.

Boken berättas ur tredjeperson, och det är Johanna som är fokaliserad. Vi får även ta del av Johannas dagbok, genom dagboken får vi veta hur hon mår och vad hon känner.

Jag finns handlar om att mot alla odds trotsa världen och bryta sig loss. Att våga tro på sig själv och stå upp för dem man är.

3.3.1 Vem är Johanna

Johanna är en 14-årig tjej som författaren har gett egenskaperna som en ensam och ledsen tjej kan ha. Vi får veta att Johannas familj består av Johanna, hennes mamma och lillebror. Bilden vi får av Johanna är att hennes högsta dröm är att få vara som vilken 14-åring som helst, ett liv med kompisar, familj, ett liv med problem och lycka som alla andra. Johannas liv ser inte ut så. Johanna blir mobbad i skolan, framför allt av två killar i sin klass, alla vet om det men det finns ingenting någon kan göra. Hemma får Johanna ta hand om hushållet. Johannas mamma mår inget bra, hennes pappa valde att följa med jobbet och lämnade familjen för ett par år sedan. Det är tydligt att Johannas mammas humör svänger, ibland är hon stolt över Johanna och ibland skäms hon och ångrar sin dotters existens. Läsaren kan anta att Johanna älskar sin lillebror Lukas över allt annat och till stor del även får ta hand om honom. Inte nog med att Johanna blir mobbad och slagen i skolan och att hon får ta stort ansvar hemma så slår även hennes mamma henne. Ibland får vi bilden av Johanna som uppgiven, ett exempel på detta är under en gymnastiklektion då Johannas kläder försvinner. Under gymnastiklektionen tvingar Vedin och Martin med Johanna in till killarnas omklädningsrum, de tvingar in henne i duschen men innan något mer hinner hända slutar klassen och resten av killarna kommer in

till omklädningsrummet för att byta om. Johanna går de över till tjejnernas omklädningsrum, när hon kommer dit har de andra tjejnerna redan gått och hennes kläder är borta.

Gymnastikläraren går då förbi och ser den blöta Johanna sitta kvar i omklädningsrummet. Han frågar om det finns något han kan göra men Johanna menar att det inte är någon idé, det finns inget någon kan göra. Läsaren kan ana att Johanna har gett upp hoppet, tappat tron på ett bättre liv. Vi får inte veta om Johanna har några intressen, vi får veta och ta del av hennes dagbok men det är det enda vi får veta om Johanna som går att koppla ihop med ett fritidsintresse. Något romantiskt intresse för killar finns inte hos Johanna, snarare tvärt om. Johanna hatar dem, och framför allt Vedin och Martin. Vi får känslan av att hon bara vill få vara ifred.

Utifrån min beskrivning och analys av Johanna vill jag påstå att hon är en rund och dynamisk karaktär. Under bokens gång får vi följa henne och hennes utveckling. Hon gör under bokens gång oväntade oförutsägbara försök till att få hjälp vilket jag anser visar på att hon är en rund karaktär. Hennes beslut att säga ifrån och stå upp för sig själv och inte längre låta andra sätta sig över henne gör henne till en etisk dynamisk karaktär.

3.3.2 Johannas väg till att bryta sig loss

Under bokens gång kan se vi en förändring växa fram i Johanna. I början får vi bilden av Johanna som ensam och rädd, hon pratar inte med någon utan bara utstår smärtan hon känner. Med tiden ser vi hur Johanna försöker få omvärlden att se och förstå henne. I en episod i boken får Johanna nog, hon vägrar följa omvärlden och stå ut med den olidliga smärta hon känner. Hon går in på sitt rum och spelar apatiskt, hon sitter i flera timmar och gungar fram och tillbaka. Hennes mamma ger till slut upp och åker in med henne till psykakuten där hon får hjälp av en läkare som även remitterar henne till BUP. Här ser vi hur Johanna försöker skrika på hjälp. Vid ett annat tillfälle får vi följa med Johanna när en klasskamrat till henne ska ha fest och Johanna är precis som alla andra i klassen inbjuden. Hon bestämmer sig för att gå på festen vilket bryter mot hennes tidigare beteende. Här gör Johanna ett försök till att interagera med sina klasskamrater, väl på festen ångrar Johanna sig och förstår själv inte varför hon åkte dit i första början och bestämmer sig för att åka hem igen. Här får läsaren ett tydligt exempel på hur Johanna försöker närma sig och nå ut till andra människor men vågar inte riktigt genomföra handlingen helt ut. Hennes bristande självförtroende och självkänsla

resulterar i att Johanna ångrar sig och inte vågar söka kontakt och vänner på ett fullständigt sätt.

Efter många dagar, månader och år av utanförskap, mobbing, misshandel och våldtäkt i skolan är droppen nådd för Johanna. Ingen annan förstår henne eller står upp för henne, den enda som kan göra något är hon själv. En dag i matsalen bestämmer sig Johanna för att inte längre vara ett offer. Vedin och Martin kommer in i matsalen, Vedin sätter sig vid Johanna som vanligt men denna gång ska bli den sista. Här får läsaren tydligt följa Johanna när hon bestämmer sig för att för första gången ge igen, från att själv vara den som ligger förnedrad på matsalsgolvet vänder hon situationen och nu är det Vedin som för första gången ligger underst på golvet och får ta emot slag och kränkningar. Bilden vi får av Johanna är att hon nu står upp för sig själv, hon har blivit en tjej som har vänt sitt liv och står nu för den hon är och låter aldrig någon sätta sig över henne igen.

I boken får vi följa Johanna och hennes utveckling. Från början kan vi se att Johanna ser sig själv som en rädd och tillbakadragen tjej utan självkänsla. Läsaren kan ana att hon har gett upp hoppet, hoppet om hjälp och förändring. I slutet mot boken får vi följa med Johanna när hon inser att ingen förutom hon själv kan hjälpa henne.

Med tiden ser vi hur hon utvecklas till att bli en modig tjej som nu står upp för den hon är och låter ingen sätta sig över henne eller på något sätt förnedra eller trycka ner henne. Johannas utbrott som resulterar i ett besök till psykavdelningen på akuten går att se som ett försök till rop på hjälp, ett steg mot förändring och ett bättre liv. Hon har nu vuxit och blivit en tjej som inte längre är rädd för att stå upp för den hon är.

- **Vad säger texten och vad säger den mer?**

Det är tydligt att bokens budskap är att stå upp för den man är och inte ge upp hoppet. Att våga tro på sig själv och stå upp för sig själv. Våga säga ifrån, inte låta någon sätta sig över dig varken fysiskt eller psykiskt. Vi ser hur boken försöker skildra delar av dagen samhälle och känslor och unga tjejer idag kan känna. Johanna vågar till slut efter en lång tid av fysisk och psykisk mobbing stå upp för sig själv. Hon vågar stå upp emot skola och klasskamrater och står nu upp för sig själv och den hon är. Detta kan ge unga tjejer idag förmågan att våga stå för den dem är och hur de är.

3.4 Övergripande diskussion

Jag har i föregående del redogjort för de resultat som framkommit utifrån mina analyser av mitt material. Jag har beskrivit de tre huvudkaraktärerna och deras sökande efter identitet och deras tro på sig själva.

Som jag i min bakgrund beskriver lever vi idag i ett samhälle där vi konstant blir påmind om dagens ideal. Kraven på unga flickor idag är många, dem ska hinna med mycket samtidigt som dem ska se ut på ett speciellt sätt. Dem blir konstant påmind om dessa utseende- och kroppsideal. Alla föds vi med olika förutsättningar och möjligheterna för att leva upp till dessa ideal skiljer sig åt. I föregående kapitel har jag diskuterat kring böckernas tre huvudkaraktärer. Vad är det nu för bild vi får av flickor i mitt material, hur framsälls dem?

Samtliga tre huvudkaraktärer ställs alla inför olika moraliska och etiska val. Hedvig ställs inför valet att våga stå för sin familj och bakgrund. Att vara stolt och nöjd över den hon är och vart hon kommer ifrån. Hon ställs inför valet att våga visa vänner vem hon egentligen är och vad hon har för familj och bakgrund. Att sluta ljuga om sin bakgrund och familj och istället vara stolt över vad hon har och den hon är.

Även Agnes ställs inför ett stort dilemma i hennes sökande efter bakgrund och identitet. Är hon Agnes, same eller Agens från Solna? Hon ställs nu inför valet över att vara stolt över sin samiska bakgrund och inte skämmas över vart hon kommer ifrån eller återgå hem till Solna som vanligt.

Johanna ställs inför ett jobbigt val. Hon inser att ingen kan hjälpa henne ur den misär hon känner. Den enda som kan göra något åt hennes situation är hon själv. Johanna måste nu ta mod till sig och våga säga ifrån och stå upp för sig själv.

Vi kan i alla tre karaktärerna se att de ställs inför jobbiga val. Samtliga karaktärer måste också våga stå upp för sig själva och vilka de är. Detta är något som är typiska för flickor i samhället idag. Trots dagens rådande ideal och krav på hur vi ska se ut och vara finns i det idag ett budskap om att vi ska våga vara dem vi är och stå för vilka vi är. Det budskapet anser jag att vi tydligt kan se även i dessa böcker och hos dessa flickor. Alla tre väljer till slut att stå upp för vilka dem egentligen är och vara stolta över sin familj och bakgrund.

Det som dock inte framkommer i mina analyser är en beskrivning av flickornas utseende, detta då det inte har en central roll i böckerna. Det kan dock vara intressant att notera att böckerna kopplar bort utseende- och kroppsfixering vilket annars i dagens samhälle är en stor faktor.

Förhållandet till skolan nämns mer eller mindre i alla samtliga böcker. I Hedvigs fall möter hon en ny skola och en ny klass. Hedvig blir den nya tjejen som vill passa in och bli omtyckt av den nya klassen. Vi får bilden av att hon väljer att ljuga om sin familj och bakgrund för att kunna börja om i den nya skolan på nytt, ett nytt liv med nya förutsättningar. I Agnes fall spelar skolan inte en lika central del. Boken utspelar sig under hennes sommarlov, det en endast i början som vi får följa henne i sin skolmiljö. Agnes berättar för sin klasskompis Jenny att hon ska åka upp till mormor och morfar i Kiruna över sommarlovet för att upptäcka och uppleva den samiska kulturen. Agnes är rädd för vad framför allt Jenny och hennes andra kompisar ska säga om hennes samiska bakgrund. Vad kommer dem att tycka? I Johannas fall spelar skolan en stor central roll. Hon blir mobbad och utsatt i skolan, både psykiskt och fysiskt. Hon har inga vänner i skolan, Johanna drar sig undan och försöker mest hålla sig för sig själv. Johanna hatar skola, hon vill inte gå dit. Samtliga tre tjejer har ett mer eller mindre jobbigt förhållande till skolan. I både Hedvigs och Johannas fall är situationen i skolan påfrestande. Hedvig ljugar om sin familj och bakgrund för att passa in och Johanna blir mobbad och utsatt. I båda dessa fall har skolan en stor central roll. I Agnes fall ser situationen lite annorlunda ut. I hennes fall har skolan inte en lika central del som i de andra böckerna. Däremot är hon rädd för vad hennes bästa kompis Jenny och de andra tjejerna i klassen ska säga om hennes samiska bakgrund. De känner Agnes från Solna, inte Agnes same. Detta är ett dilemma som vi kan se hos ungdomar idag.²³

Vi kan tydligt i böckerna se påtryckningar från skola och klasskompisar. I samtliga böcker ställs flickorna inför dilemmat om vem de är. De trotsar skola och vänner och alla tre och accepterar till slut på ett eller annat sätt vem dem är och deras bakgrund. Trots påtryckningar från och rädsla för vad andra kan tänkas säga och tycka om dem. Även i detta fall vill jag påstå att vi kan se ett tydligt budskap i samtliga tre böcker. Vi ser hur samtliga flickor trotsar skola och vänner åsikter och påtryckningar och står till slut upp för dem själva och för den dem är.

²³ Lalander, Philip & Johansson, Thomas (2002). *Ungdomsgrupper i teori och praktik*. 2., [omarb. och uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur s.13-15

När vi ser till analyserarna av mitt material kan vi även se en gemensam faktor i flickornas pappor. I två av tre böcker finns pappan inte med alls. I Hedvigs fall lämnade pappan familjen för många år sedan och är ingen person som Hedvig vill prata om, varken med familj eller med vänner. I Johannas fall lämnade även här pappan familjen för länge sedan. Han valde att lämna familjen för att följa med jobbet. Johannas pappa finns i dagsläget inte i Johannas liv alls. Vi får bilden av att Johanna saknar honom och är arg på honom för att han lämnade dem. I Agnes fall ser situationen lite annorlunda ut. I Agnes fall finns pappan med i familjen som ett stort stöd. Han stödjer Johanna i hennes strävan efter att få uppleva och lära sig mer om den samiska kulturen. Det är dock han som är anledningen till att Agnes blir kallad ”stockholmaren” eftersom Agnes pappa inte är same som hennes mamma vilket leder till att Agnes inte blir accepterad hon same helt ut. Detta är dock inget som vi ser att Agnes är sur på sin pappa för.

I två av tre böcker har pappan lämnat familjen och finns inte alls med på något sätt. Detta går att koppla till dagens samhälle. Visst lever vi idag i ett samhälle där familjesituationen ser olika ut men det betyder nödvändigtvis inte att pappan är frånvarande. I Agnes fall kan vi se egenskaper som kan karaktärisera en typisk modern pappa. En pappa som finns närvarande och som stödjer sin dotter i sin strävan efter att utforska sin bakgrund och identitet. I Hedvig och Johannas fall är pappan inte närvarande på något sätt.

Intresset för killar är något som skiljer sig åt mellan de tre böcker. Precis som med papparollen är intresset för killar helt borta i två av böckerna, samma böcker som där pappan inte fanns med. I en av böckerna, *Hej Vacker*, finns intresset för killar, och i detta fall en specifik kille. Bilden av både Hedvig och Johanna tyder inte på något intresse för killar. I Hedvigs fall kan vi inte ana några romantiska känslor för killar, istället är Hedvig den som till skillnad från resten av tjejerna i klassen inte attraheras av klassens kaxiga killar. Hedvig ser inget attraherande i det alls utan är istället den som säger ifrån till killarna och visar att hon inte uppskattar deras beteende. I Johannas fall finns killar med som en stor central del i boken. Det är tydligt att Johanna inte känner några romantiska känslor inför killar, snarare tvärt om. Johanna avskyr killar, det är dem som gör situationen i skolan hemsk. I Johannas fall är det framför allt två killar i klassen, Vedin och Martin, som gör Johannas liv till ett helvete. Johanna blir mobbad och utsatt både fysiskt och psyksikt av dessa två killar. I Agnes fall är situationen annorlunda, precis som med papparollen. En av de stora anledningarna till att Agnes längtar upp till mormor och morfar i Kiruna är Henrik. Agnes träffade Henrik när hon

var uppe och hälsade på förra sommarn och har sedan dess haft kontakt med honom. Väl uppe börjar allt bra men det strular till sig på vägen. Henriks mamma kan inte acceptera att hennes son träffar en tjej som inte är riktig same. Väl mot slutet löser sig problemet och Agnes och Henrik får tillslut varandra.

Det vi kan konstatera utifrån dessa tre böcker är att intresset för killar endast finns i en av tre böcker. Varken Hedvig eller Johanna visar något romantiskt intresse för killar. Hos dem ser relationen till killar annorlunda ut. Vad kan då detta tänkas säga oss, vad kan vi tolka utav detta? Kan det vara så att texten vill säga oss att tjejer inte behöver vara beroende av killar? Att vi som tjejer kan stå på egna ben utan att vara beroende av killar? Detta är något som vi kan se i samhället idag. Det finns idag en modern tradition i att tjejer och kvinnor ska vara starka och stå på egna ben. Att kvinnor ska ha en egen karriär och våga stå på egna ben och inte vara beroende av män eller någon annan.²⁴ Det är dock intressant att se att bara en av dessa tre flickor framhåller ett romantiskt intresse för killar. Detta är annars något man kan tro bör vara mer centralt för tjejer i denna ålder. Kan det även vara så att författarna inte enbart vill sända ett budskap om att tjejer ska stå på egna ben utan även att de ska ta det lugnt och inte behöver stressa in i någon romantisk och intim relation med killar?

Det finns även ett gemensamt tema mellan flickorna och deras mammor i dessa böcker. I Hedvigs fall finns hennes mamma med som en labil person. Hennes mamma mår inget bra och svänger väldigt mycket i humör och temperament. Därav får Hedvig ta mycket ansvar hemma för att få hushållet att gå runt. Johanna har även hon en mamma som inte förstår henne. Johannas mamma ser inte den situation Johanna befinner sig i. Även hon precis som Hedvigs mamma mår själv dåligt och har emellanåt svårt att acceptera sin dotter och hennes existens. I fallet med Agnes ser relationen till hennes mamma dock inte annorlunda ut. Agnes mamma har i början svårt att acceptera sin dotters nyfikenhet över sin samiska bakgrund. Hon stödjer henne inte alls då hon själv valt att lämna sin samiska bakgrund och flytta till Stockholm. Med tiden ser vi dock en förändring i Agnes mamma. Efter konflikter som uppstår för Agnes väljer hennes mamma att åka upp till Kiruna för att stötta sin dotter.

²⁴ Lalander, Philip & Johansson, Thomas (2002) s.13-15

Det vi kan se i dessa tre böcker är att mammornas roll i två av dessa är bristande. Både Hedvigs och Johannas mamma mår själva inget bra och har därav inte möjlighet att finnas som stöd för sina barn. Det som skiljer sig är dock Agnes mamma, trots att hon i början inte stödjer Agnes i hennes sökande efter sin bakgrund väljer hon att till sist komma upp och stödja sin dotter.

Vad kan vi se utifrån detta? Som jag i tidigare diskussion beskrivit ser familjesituationerna idag olika ut. Vi lever idag i ett samhälle där familjesituationen inte nödvändigtvis består av två föräldrar. Här ser vi att författarna vill spegla dagens samhälle och få fram budskapet om att alla familjer ser olika ut, de försöker visa de olika variationer av familjesituationer som finns idag och att det finns inget rätt eller fel. Vi ser en chans för unga flickor att kunna känna igen sig och få hopp om en lösning och framtid. Alla huvudkaraktärer ställs inför olika beslut och dilemman, de lyckats trots sina olika problem ta beslut om vem dem är och vem dem vill vara. De står upp för sin identitet oavsett andras tankar och åsikter. Även här kan vi se möjlighet för unga tjejer att söka bekräftelse och stöd. De kan på egen hand i dessa böcker få stöd och hjälp i deras identitetssökande. Det faktum att alla karaktärerna är olika och ställs inför olika dilemman breddar läsargruppen och gör att flera flickor idag kan söka hjälp och bekräftelse i dessa böcker.

4. AVSLUTANDE DISKUSSION OCH SLUTSATS

Jag kommer i detta kapitel att diskutera mina resultat utifrån min analys av flickskildringen och dess identitetssökande i barn- och ungdomsböcker 2010. Jag kommer bland annat att diskutera det i förhållande till dagens samhälle och de ideal och krav som finns samt koppla ihop det med mina tidigare nämnda teoretiska tolkningsramar.

Som jag i min bakgrund tar upp lever unga tonåringar idag under stor press. De är på väg att möta vuxenvärlden, de ställs inför stora val och möjligheterna är många. Mitt syfte med denna undersökning har varit att se hur flickor i unga tonåren framställs i svenska barn- och ungdomsböcker med originalutgåva 2010. Jag har tittat på hur identitet och identitetssökande framställs hos kvinnliga huvudkaraktärer i 12-14 års ålder. I min undersökning har jag valt att studera huvudkaraktären i boken.

Karaktärerna i *Hedvig*, *Hej Vacker* och *Jag finns* tillskrivs känslan av att befinna sig i ett identitetssökande. Samtliga tre huvudkaraktärer står inför liknande dilemman, alla söker efter identitet och svar på frågan om vem de egentligen är. De ställs inför olika moraliska och etiska val där de tvingas ta ställning inför frågan om vem dem är och vem dem vill vara. Att vilja passa in och vara omtyckt precis som vilken vanlig tonårstjej som helst är ett tema som framhålls i samtliga böcker. En strävan efter att få passa in och vara omtyckt för den man är. De ställs inför problematiken att vara stolta och nöjda med sig själva, att inte skämmas för den man är utan istället stå upp för sin existens.

Mot bakgrund i media kan vi se en bild där flickor ska vara på ett specifikt sätt för att passa in i samhället. I dagens samhälle finns en stereotyp bild av hur en flicka ska vara och se ut. I mina analyser kan jag se att dessa huvudkaraktärer strävar efter att passa in, de strävar efter att bli omtyckt för den de är. De vill inte behöva passa in inom ramen för den stereotypa flickan för att bli omtyckt, utan de vill kunna vara sig själva. Som jag i min teoridel beskriver menar flera forskare inom identitet och identitetssökande att just ungdomsåren är den största perioden för detta utforskande. De menar att ungdomar idag behöver få tid och utrymme att få prova sig fram för att hitta sin identitet. De menar att ungdomar måste ges möjlighet att få prova olika roller för att hitta både vem dem är såväl som vem dem inte är. Detta kan vi tydligt se i exemplet med Agnes. Hon åker upp till sin mormor och morfar för att utforska den samiska kulturen. Är hon Agnes sammen eller Agnes Stockholmare?

Ziehe menar med sin teori att det nya samhället har skapat nya påtryckningar i identitetssökandet. Vi lever idag i ett samhälle där vi är fria från traditionella påtryckningar, detta innebär dock att vi ställs inför allt fler val. Vi måste själva ta ställning i allt fler personliga val och värderingar. Ziehe menar att dagens samhälle och denna nya fria väg sätter större press på unga idag, de kan inte längre luta sig mot en tradition utan måste själva ta ett beslut.²⁵ Vi kan i samtliga fall med Agens, Hedvid och Johanna se hur de alla tre ställs inför olika val och ställningstaganden. Här ställs flickornas inför olika val i livet, de måste bestämma vilken väg de ska gå och vem de vill vara. Vi kan i samtliga tre fall se hur flickorna ställs inför personliga val, något som är typiska för samhället idag. Det finns idag många olika valmöjligheter att välja i livet, och det är upp till den enskilda individen att finna sig själva och ta ståndpunkt.

I tidigare forskning som presenterats i min uppsats kan vi se att många har forskat kring bilden av flickan och flickskildringen genom åren. Mary Örvig²⁶ har behandlat ämnet flickboken och dess historia och menar att den genom åren har haft i syfte att uppfostra och bilda unga kvinnor. Westin och Toijer- Nilsson²⁷ menar precis som Örvig att syftet och budskapet med flickböcker varit att uppfostra och bilda men understryker även att vi inte får glömma bort böckerna beskriver den rådande tidens samhälle och värderingar. Även Marika Andrae²⁸ och Maria Ulfgard²⁹ diskuterar detta ämne och konstaterar samma slutsats som Örvig och Westin och Toijer- Nilsson. Lissa Paul³⁰ menar att feminismen och queerteorin har påverkat flickboken genom åren och att det är delvis på grund av dem som vi kan se en utveckling i flickboken från historien fram till idag.

Som jag visat i mina analyser kan vi se att det skett en förändring av flickboken genom åren. Flickbokens huvudsakliga syfte är inte längre enbart att fostra unga flickor till att bli propra flickor och till god uppfostran utan att ge dem en tro på sig själva. Utifrån mina analyser kan vi se att böckerna idag handlar om identitet och identitetssökande, att finna sitt riktiga jag och

²⁵ Friséen, Ann/ Hwang, Philip (Red.) (2006) s.14-15

²⁶ Örvig, Mary (1988)

²⁷ Toijer-Nilsson, Y & Westin, B (1994)

²⁸ Andrae, Marika (2001)

²⁹ Ulfgard, Maria (2002)

³⁰ Paul, Lissa (1998)

våga vara den man är. Att vara stolt och nöjd över sig själv trots att man bryter mot samhällets rådande stereotyper. I dagens flickböcker kan vi se ett budskap om att stärka tron på oss själva och våga vara dem vi är, vara stolta över dem vi är och våga stå upp för dem vi är.

Som jag i min inledning nämner står det i kursplanen för svenska i grundskolan att vi som lärare ska lyfta fram skönlitteraturen för att stärka unga elevers identitet³¹. De tre böcker som jag i min studie undersökt anser jag väl går att använda i svenskundervisningen. I alla tre böckerna kan vi se unga tjejer på jakt efter sin identitet och tro på sin själv. Vi ser tre skilda flickor med skilda familjer och förutsättningar. Det faktum att böckerna trots liknande dilemman skiljer sig åt på många sätt skapar en bredd av läsare. Det ger möjligheten för många unga flickor att kunna känna igen sig i någon av huvudkaraktärerna och dess dilemman samt få stöd och bekräftelse i sitt sökande efter identitet.

³¹ Kursplanen för svenska 2000

5. REFERENSER

5.1 Tryckt Litteratur

- Andræ, Marika (2001). *Rött eller grönt?: flicka blir kvinna och pojke blir man i B. Wahlströms ungdomsböcker 1914-1944*. Diss. Uppsala : Univ.,
- Appleyard, Joseph A. (1994). *Becoming a reader: the experience of fiction from childhood to adulthood*. Cambridge: Cambridge University Press
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) (2005). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 2., [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Franck, M. (2008) Öronbedövad tystnad. I Andersson, Maria & Druker, Elina (red.) *Barnlitteraturanalyser*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Frisé, Ann/ Hwang, Philip (Red.) (2006): *Ungdomar och identitet*. Bokförlaget Natur och kultur. Stockholm
- Hwang, Philip/ Nilsson, Björn *Utvecklingspsykologi*. Bokförlaget Natur och kultur. Stockholm (2011)
- Lalander, Philip & Johansson, Thomas (2002). *Ungdomsgrupper i teori och praktik*. 2., [omarb. och uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Lundin, Robert (2003). *Identitet och beslutsfattande: konstitution, relation och kreation*. Diss. Stockholm : Univ., 2003
- Lundqvist, Ulla (1994). *Tradition och förnyelse: svensk ungdomsbok från sextiotial till nittiotial*. Stockholm: Rabén & Sjögren
- Nikolajeva, Maria (2004). *Barnbokens byggklossar*. Andra upplagan, Lund: Studentlitteratur
- Paul, Lissa (1998). *Reading otherways*. Stroud: Thimble

- Sernhede, Ove (1996). *Ungdomskulturen och de andra: sex essäer om ungdom, identitet och modernitet*. Göteborg: Daidalos
- Ulfgard, Maria (2002). *För att bli kvinna - och av lust: en studie i tonårsflickors läsning*. Diss. Lund : Univ., 2002
- Westin, B. (1994). Flickboken som genre. I Toijer-Nilsson, Ying, Westin, Boel & Boëthius, Ulf (red.) *Om flickor för flickor: den svenska flickboken*. Stockholm: Rabén & Sjögren
- Ørving, Mary (1988). *Flickboken och dess författare: ur flickläsningens historia*. Hedemora: Gidlund
- Österlund, Maria (2005). *Förklädda flickor: könsöverskridning i 1980-talets svenska ungdomsroman*. Diss. Åbo: Åbo akademi, 2006
- Tillgänglig på Internet: <http://bibbild.abo.fi/ediss/2005/OsterlundMaria.pdf>

5.2 Elektroniska källor

- Skolverket, 2000: Kursplan för Svenska – grundskolan, [Elektronisk] Tillgänglig: <www.skolverket.se/sb/d/2386/a/16138/func/kursplan/id/3890/titleId/SV1010%20-%20Svenska> 19/5 2011